

Збаразька централізована
бібліотечна система
Центральна бібліотека
Методично – бібліографічний відділ

*Серія: «Духовні острови
мого народу»*

Вирвані з коренем

Спогади переселенців

Збараж
2019

УДК 01(477.84)(092)
В 52

Упорядник: Т. Кульпа, завідувач методично-бібліографічного відділу ЦБ Збаразької ЦБС.

Комп'ютерний набір: Г. Бондар.

Відповідальна за випуск: О. Бойко, директор Збаразької ЦБС.

В 52 Вирвані з коренем [Текст]: спогади переселенців / Збараз. централіз. бібл. система, центр. б-ка, метод.-бібліогр. від., упоряд. Т. Кульпа. – Збараж, 2019. – 63 с. фотогр.

У посібнику зібрано розповіді-історії про українські села, мешканців яких вирвало з корінням в часи Другої світової війни та під дулами кулеметів і автоматів депортовано на території Західної України, зокрема Збаражчини – села Синява.

Дане видання буде цікавим усім, кому не байдужа історія нашого народу.

УДК 01(477.84)(092)

© Збаразька централізована бібліотечна система, 2019

75-й річниці початку примусового виселення українців з Лемківщини, Любачівщини, Надсяння, Підляшшя, Холмщини та Західної Байківщини в 1944-1964 рр. – присвячується.

Від упорядника

1944-1946 роки – роки однієї з трагічних подій українського народу – насильницького переселення комуністичними режимами Польщі та СРСР українців з їх етнічних земель Лемківщини, Надсяння, Холмщини та Підляшшя.

У 1944 році між урядом УРСР і Польщі було підписано «Угоду про взаємний обмін населенням у прикордонних районах». Це перше виселення українців зі споконвічних українських земель, що на той час належали Польщі, котре передувало операції «Вісла» та яке (за умовами угоди), було винятково добровільним, проводилося найчастіше примусово та із застосуванням військової сили.

Польські адміністративні органи для збільшення масштабів переселення вдавалися до:

- позбавлення прав українців на землю,
- ліквідації рідного шкільництва,
- ліквідації культурно-освітніх установ,
- ліквідації греко-католицької церкви тощо.

Протягом жовтня 1944 – серпня 1946 рр. за даними польських джерел, до України (тоді УСРР у складі СРСР) було переселено 482,9 тисячі осіб, з них майже 200 тис. лемків.

Акція супроводжувалась масовим насильством над українським населенням. Села оточували військові, польські жовніри. Давали наряд всім забратися із села за 2 години, а інколи на збори давали лише 30 хвилин. Маючи на возі навантажений гній чи сільськогосподарський реманент, газди звільнялися від цього вантажу і клали найнеобхідніші речі: перину, пару подушок, рядно, сувій домотканого полотна, ліжко, мішок зерна, трохи картоплі, муки, найнеобхідніший одяг. Корову прив'язували до воза, а решта живності (вівці,

свині, птиця, коти, собаки) залишалися на місці. Залишено було повністю все умеблювання домівок, більшість господарського реманенту, посуд, корм для худоби.

Переселенці, фактично депортовані, лише формально отримували евакуаційні листи й опис майна, де компенсація була здебільшого умовною. Не оцінювалися ліси, земля, громадські споруди. Багато переселенців не одержали жодних документів про компенсацію. Депортованим із Польщі досі не відшкодовано матеріальних і моральних збитків.

Люди з сумом дивилися на колишні обійстя, своєрідні гнізда, свою батьківщину. Гіркий біль обнімав серце, капали сльози розпуки. Важко було розставатися з землею дідів і прадідів. Ще більше гнітило душу оте невідоме майбуття.

У посібнику зібрано пошуково-дослідницька робота бібліотекаря бібліотеки-філії с. Синява Миронець Н. С. Спогади друкувалися не в абетковому порядку, а за часом поступлення інформації.

Електронну версію посібника розміщено на веб-сайті Збараської ЦБС:

<http://www.zbarazh-library.com.ua/writen-history.html>

Свої зауваження, доповнення та рекомендації, щодо даної праці просимо надсилати на електронну адресу: metod.bibl.zb@rambler.ru

*Записано зі слів нижче
згаданих людей*

*Хоми́к Марія Степанівна
(1920 р. н.)*

Марія Степанівна Хоми́к була щира патріотка України, християнка, вміла господиня, незважаючи на труднощі життя зберегла надзвичайно позитивне ставлення до життя, любов до своїх дітей, внуків, правнуків, щиро молилась за їх здоров'я, дарувала турботу і ласку, давала мудрі поради і за це діти, внуки, правнуки були вдячні своїй матусі, бабусі.

Незважаючи на свій вік і здоров'я часто переказувала про пережите, про ті страшні сторінки життя, які довелось пережити і маючи 88 років описала ті пережиті події. Бог наділив Марію Степанівну світлою пам'яттю, здоров'ям і довгими роками життя. Відійшла у вічність маючи 97 років в 2018 р.

Марія Степанівна була прикладом для своїх односельчан, її поважали, прислухались до рад. Вона була найстаршою жителькою села. Святкуючи ювілей, 90 років, односельчанка Ірина Ситарук присвятила подяку від дітей.

На прохання Вашої невістки Люби

І вашого сина Івана

Я склала таке невелике вітання.

Сьогодні дуже гарний, прекрасний, чудовий день.

У нашої дорогої Марії Степанівни ювілей!

Ми хочемо її привітати і в першу чергу здоров'я

побажати:

Щоб хотілось, щоб могло, що задумали то й збулось,

А головне те, щоб здоров'я добре мали і до 100 р.

дочекали.

В цей прекрасний, радісний день
Ваші рідні діти, онуки, правнуки з Америки,
з Польщі вітають Вас.
Дарують Вам квіти, бо вони Вас дуже люблять і
поважають.

Дарують шампанське, щоб за Ваше здоров'я
усі гості пили, бо ви його варті.
Дарують торт до кави, щоб Ви мали гостям до забави.
Дарують доляри, щоб гроші у Вас завжди були,
щоб здорові Ви і Ваша родина була.
А матінка Божа Вас охороняла
І тільки добра і здоров'я Вам бажала.

Курна хата

Я народилася в Польщі 1920 року 27 грудня в селі Дарів. В моєї мами було нас п'ятеро, я була найстарша. А народилась я в курній хаті, я ті хати ще добре пам'ятаю. Там були всі хати дерев'яні, старі і нові були покриті всі соломною, робили такі сніпки з жита. Та хата була довга і широка, всьо було під одним дахом. Перше опишу про ту кімнату, де ми сиділи. Ту називали коридор, там називали сіни, ми заходили до сіней з сіней до теї хати де ми жили. З лівої сторони стояв п'єц, він був великий, там влазило 12 хлібів. Мурований він був з глини. Пам'ятаю, як ту хату валили, то моя бабця дуже того п'єца шкодувала, бо дуже добре в нім пеклося. Перед п'єцом був такий припічок, також з глини, щоби господиня мала де баняки з п'єца витягати і переставляти. З боку коло п'єца так само була лавка досить груба і широка і називалась зап'єцок, де було багато людей, то там все хтось один спав, зробили такий сінник з соломи, то на ніч приносили, а на день виносили. На п'єцу так само двоє спало, або більші діти, переважно де були старі, то любили на п'єцу спати, бо там було тепло. Навколо тієї кімнати були лавки. Ті лавки були прикріплені. Як прийшов Різдвяний піст то домашні прями,

був такий звичай, що сусідки ходили одні до других. Була така біла гладенька палка, на однім кінці затесана, а на другім – обвинута прядивом, обв'язана шнурком. То називали куділь. Були такі веретена, оброблені гладенько, а на кінці мали коліщатко. Сусідка брала ту куділь і два веретена і йшла на сусіди прясти. Наприклад, нині прийшли до нас три сусідки, то моя бабця сподівалася, що прийдуть, то наробила пирогів з бараболями і сиром, з капустою і сиром, спекла в п'єцу. Як вийняла помастила, поклала в баняк, накрила, як випалила в п'єцу, поставила ті пироги з баняком до п'єца, вони зробилися такі м'ягенькі, як варені. Прийшов обід, друга година всі сідали за стіл, бабця поклала два хліба, (хліби пекли тоненькі, щоб не краяти, а ламати), налили дві миски борщу, (миски були глибокі, глиняні), поставили дві миски пирогів і дві миски сиру з діжки – наїлися, компоту напилися і дальше ішли всі по своїх роботах. Там кожна господиня на зиму мусіла мати діжку сиру. Коло кожної хати був сад і була сушарня, де сушили сушенню і цілу зиму варили компот.

Ті сусідки з тими куделями так і ходили одні до других, доки всьо прядиво не попрями. Домашні теж пряли перед вечерею. Було таке мотовило, мало довжини десь 75 см, на те мотовило мотали прядиво і рахували по 24 нитки і перев'язували, знову 24 і перев'язували, то називали такі пасма. Точно не знаю скільки тих пасем мало бути 29 чи 30. Як вже намотали стільки пасем, то ту прядку з того мотовила знімали, переплітали, клали на сухе місце, називали один півторак. З лляного прядива пряли дуже тоненьке полотно, з конопель трохи грубше, а з клоччя пряли вже грубе, і з того грубого шили мішки, радна, з лляного шили тільки сорочки жінкам і чоловікам, шили на перини і подушки. З полотна конопель шили чоловікам штани, жінки шили собі спідниці, купляли фарбу фарбували. Скільки то треба намучитися було, доки те полотно вибілили. Як була вільна година і не було роботи в полю, то жінки брали те полотно на річку, брали дерев'яні пряники і там стояла така коротка лавка, то полотно було довге, мало 10, а часом і більше метрів. То так по куску

складали на ту лавку і били тими пряниками, спочатку на одну, а потім на другу сторону, то треба було добре намучитися, щоб той кусок перебити. Як була сонячна погода, то ті полотна розстеляли коло річки, а діти там сиділи і що години поливали і так полотном на сонці вибілювалося.

Колись в кожній хаті було багато людей, всі нароблялися, як коні, але в хаті не було копійки.

Хто жив близько міста, то там було легше. Та господиня брала пару яєць, зробок (кусок) масла, літру сиру, три літри молока, продала – і вже має копійку. Від нас до міста було 12 км, а туди не їздили ні автобуси, ні машини і що бідна господиня мала робити? Раз на тиждень мусіла вибратися з дому, щоб щось продати, навіть те яйце не дали дітям з'їсти, бо треба продати. І ті продукти, що мали поскладали в торбу на плечі і давай нести стільки кілометрів пішки. Господар не хотів так далеко коні гнати, шкода дня, вдома робота була. Та господиня то продала – мусіла купити солі, мила, сірників до хати, хоч кілограм цукру. Прийшла до дому, знов копійки нема. Господар, що мав продати з теї господарки? Лишнього не було що продати: корова за рік не виросте, щоб продати. Продав теля, порося, то треба заплатити податок, секерацію. Діти ходили до школи, треба було як взути, так і вдягнути. Дорослим було хоч пропадай, пам'ятаю моя мама і цьоця ходили в тім вбранню, що бабця ходила, в зимі ходили в таких сукняних гуньках (*чоловічий одяг*) і бабиних чоботах, ноги голі.

На той час українця не допускали ані до школи вищої, ані на роботу ліпшу. Близько не було ні цегельні, ні фільварку, щоб заробити якусь копійку. Одного літа пару дівчат, кілька днів ходили стягати патики на купи, а в лісі такий день довгий, треба було добре наробитися, а сісти не можна було, бо лісничий ходив слідкував, правда, була година обіду. То нам платили один злотий за день, за який можна було купити хустинку на голову або півтора метра матерії дешевшої. В той же час по магазинах матерії було багато, хто якої хотів, але що то з того, як не було за що

купити, по магазинах всюди продавали тільки самі жида (*євреї*). Як прийшли німці то тої матерії зразу не стало, вони продавали тільки на «буцукшайна». Того «буцукшайна» простий хлоп не дістав, хіба учитель або інший начальник.

Хватить! Вернемося – назад до курної хати, нема, як рідна хата. Я там описала п'єс. Він був по лівій стороні коло порога, ліжко стояло по правій стороні, там постіль. Біля ліжка стояла колиска, там спали малі діти. За ліжком біля стіни була лавка. Взяли рядно грубе, пошили мішок, напхали сіном – називали сінник, положили на лавку, під голову дали маленьку подушку, маленьку перину, там все хтось спав. Подушки і перини були всі з пір'я, кожен мав свою перину і подушку. Проти того ліжка в третім куті стояв великий, широкий саморобний полірований стіл. Ніжки були повиробляні, не знаю з якого дерева. Кожну суботу його мастили олією. Там від п'єса аж до кута, так само була лавка, досить широка і груба. На тій лавці стояла саморобна шафа, мала двоє дверцят. Коло тої шафи були двері до другої кімнати. Вікна були великі, шиби були дрібні, було три шари шиб. Стеля і стіни десь на пів метра були чорні, аж світилися. Нижче було побілено на біло, там в одному місці була така біла глина, вона була така масна, подібна до гашеного вапна. Там ціле село ходило копати ту глину і нею всі хати білили, а друга була жовтою, що землю ліпили.

Друга кімната була довга, ширина мала десь чотири метри, побілена на біло. Стояло там два ліжка, за дверима стояла саморобна шафа, від шафи аж до кута стояла лавка, там ставили молоко. Ще в однім кутку стояла скриня, там складали поפרану білизну. Стіни були досить великі, побілені на біло. Під стіною були дерев'яні сходи, якими лазили на гору. За тими сходами були до комори двері. За тими кімнатами, де ми сиділи була довга комора. Та комора була за льох. Там були перегородки, до кута сипали бараболі собі їсти, кормові, цвіклі (*столові*) буряки, моркву. Коло порога стояла велика бочка з квашеною капустою, її квасили багато. По другій стороні стояла велика діжка з грибами, друга – з

огірками. В лісах пізньої осені росли такі жовті гриби, називалися рижики, вони не росли під деревом, тільки на галявинах. Як їх розломати, то такий сік ішов, як кров, їх не можна було варити, жарити, тільки квасити. Як збирали, брали з собою відра і ножі, корінці відрізували, а брали тільки шапочки, вдома мили і складали в діжку – верства грибів, верства цибулі, солили і зверху клали дерев'яну кришку, камінь і так квасили. Взимі з бараболями ті гриби такі добрі були. Де було багато людей, то в сінях стояло ліжко, там спали. За сіньми був хлів, називали стайня. Хлів був великий, посередині був коридорчик, по одній стороні стояли коні, корови, по другій – клітки. Там стояли свині, маленькі телятка, гуси, качки. За хлівом була стодола, називали «боязко». Вона була так само велика, там нічого не стояло, тільки січкаря. В stodolі збіжжя молотили і віяли. За нею була шопа на листя. Ззаду, по всій довжині хати, була з дощок зроблена загата. Там було дуже багато берегів, і косили їх на сіно, то сіно сушили, привозили, двоє носило, а двоє напихало ту загату. Хоч би який мороз був то через загату ніколи не продувало в хліві. Було тепло і в тій коморі, де були бараболі. В хаті ті стіни були рівні і гладенькі, а з двору не були рівні, а були з таких півкруглих горбулів, але ті горбулі були всі рівні і гладенькі, їх чимось запускали, я не знаю чим, але вони не були чорні, а якісь бронзові. Шпари були білі і хата здалека виглядала така гарна, як крашанка. Перед хатою так само була така підлога з тих горбулів, але зверху було рівно. Як було сухо, то було гарно позамітано, а як був дощ, то було слизько. Перед тими лавками навпроти хліва була викопана яма, там кидали гній просто з хліва. Я ніколи не забуду, як я мала іти перший раз до школи, дали мені білу блюзочку, вишиту мамою, білий сарафанчик з червоними горошками, заплели дві косички, рожеві «баньтіки», я все так до церкви ходила. Я тішуся – до школи іду, побігла до сусідки і назад, як бігла без ті лавки послизнулася і впала до теї гноївки. Вже сварять, б'ють мене, ті лахи пожовкли, дали якусь сукенку, та

сукенка не така гарна, я лягла на ліжко плачу, не пам'ятаю, чи я в той день була в школі чи зовсім не була.

Подвір'я в нас було велике, за подвір'ям була побудована дровітня, вона була досить велика, перегороджена, в одній половині восени різали, кололи дрова, там складали, щоб мати зимою чим палити. За дровітнею був сад. Попід самим садом плила річка. Наше село було дуже довге, там де кінчався горішній кінець там гора і ліс, з того лісу з джерела випливала річка. Вода в тій річці була дуже чиста і холодна. Багато людей не мали криниць, брали воду з тієї річки, вона плила без ціле село.

Але я ще раз вернуся до курної хати. В тих курних хатах, не було ніякої кухні, тільки той один п'єц. Рано і ввечері палили в ньому і варили їсти. Як запалили в п'єцу, то зараз відкривали двері з хати до сіней, а з сіней на двір, як була гарна погода то нічого, той дим піднімався до гори і йшов собі на двір, як був вітер то повертався до хати. Взимі, як був мороз, то находила повна хата диму і морозу і в хаті робилася біла хмара, як часом на небі, то так один другого не бачив, аж поки в п'єцу не перегорало. Де була мала дитина, то лежала в колісці, перину прив'язували шнурком, щоб не розкопалася і так лежала поки не випалилося, більші діти лежали під периною.

Господиня, як запалювалала в п'єцу, перше ставила що гірше варити: осипку парити свиням, бараболю. Як трохи перегорало, то брала дерев'яну коцюбу, мачала у воду, перегортала той вогонь до переду і ставила собі варити. Як всьо поварили, тоді той вогонь вигортали на припічок, там ззаду саджали хліб і за півгодини хліб був спечений. Палили переважно буком, грабом. Хліб пекли на заквасці, нині спекли лишили грудку тіста, мали таку маленьку діжчину, маленьку лопатку і ввечері те тісто розколотили, мали вже свою мірку води і муки. Рано встали і замішували, поки варили їсти, то тісто накисло і пекли свіжий хліб. І так цілий тиждень пекли, крім неділі. На свята вже пекли самий житній хліб. Мали такі плетені кошички, було таке як марля, але трохи грубше

полотно, намочили поклали на ті кошички, тоді повиробляли тісто і поклали в той кошик, там підкисло, взяли лопатку, посипали мукою і раз перекинули до п'єца. Такий той хліб виростав, як булки. Паски пекли вже пшеничні, але разової муки, пекли в таких великих бляхах, як короваї. Святити ішло двоє: жінка брала паску до рядна на плечі, а хтось другий кошик і так ішли святити.

В той час баняки були випалені з глини, миски, горнятка все було глиняне. В тих баняках їсти варили, молоко цідили. Решта всьо було дерев'яне. Були такі великі діжки, коровам воду наливали, напували, взимі січку парили, були дерев'яні відра, дротяні ручки. Були такі високі, але рівні бочки, називали зварка. Та зварка мала з долини три ніжки, на дні була дірка, там був корок і в тій зварці варили лахи ті, що ходили кожний день.

Вечером запалювали в п'єцу, ставили два баняки води, насипали попелу, та вода закипала. Її відставляли, та настоювали. Робився такий луг, ту чисту воду зливали до діжки, та вода була така масна і до тої води додавали чистої і мочили лахи. Ті лахи за ніч мокли, рано відпирали з однієї сторони і з другої, насипали попелу і складали до тієї зварки. Рано запалювали в п'єцу, було таке гаряче каміння, накидали того каміння, наливали води, вона закипала, тоді одне носило воду, а друге – каміння, потім добре накривали і так ті лахи варилися. Та зварка стояла на дворі, як мали іти прати, той корок витягали, та вода стікала і тоді ті лахи витягали, до чогось перекладали і йшли прати до річки.

Та літом, як було тепло то було добре, як зимою були морози – ріка замерзала, снігу намітало, тоді наперед брали шуфлю, прокидали стежку, потом прорубували ополонку, брали дійник дерев'яний, що корови доїли, наливали окропу, кидали два камінчики, добре накривали і брали воду і лахи йшли прати. Як змерзали, то руки мачали в гарячій воді. Не пам'ятаю в яким то році було, пам'ятаю, що був перший тиждень Великого посту. Мама пішла на ріку прати і каже до мене: «Візьми гарячу воду і принеси мені на річку». Я

зібралася добре, взяла ту воду, взяла собі прайник, піду помочи мамі прати, щоби скорше було. Була м вже недалеко мами, як послизнулася і впала на той прайник, поламала ліву руку на зап'ясті, аж збоку вискочила кістка зовсім. Я наробила крику, взяли мене зібрали, сіли на сані й поїхали на третє село. Там був чоловік, що ладив переломи, якось зладив, позав'язував і ми поїхали додому, але рука дальше болить, напухла. Я по ночах не сплю, плачу, думала так має бути – відразу не загоїться. За тиждень часу ми поїхали до міста Боківска, там був добрий лікар, подивився і сказав, що не добре зладжена, давай наново ломати і знов ладити. Той лікар вже добре зладив, як ми їхали додому, то я вже не відчувала болю, рана загоїлася. Я цілий великий піст нічого не робила, тільки правою рукою писала і малювала.

Там, як приходило літо, то люди не спали, як ту сплять. Сонце високо, тоді встають. Там «осьма» година сніданок готують, наїлися і всі по своїх робота. Хто гонив пасти худобу, а решта, як була робота, то ішли в поле. Де були старі люди, то лишалися вдома: мили посуду, пололи щось. Де не було старих, то діти, підлітки робили. Там хоч людей було багато, але для всіх була робота. Почалася весна – садили бараболі сапою, а садили багато, підгортали сапою, все робили вручну. Збіжжя сіяли так само багато, мусіли всьо пополоти. То поробили, почалася осінь. Сіяли багато сіна і коло того треба було добре наробитися. Скінчилося сіно, почалися жнива, жито і пшеницю жали серпами, в'язали у снопи і складали в півкопи. Як висохло – возили до стодоли і молотили, щоб було осінню на насіння сіяти. Ячмінь, овес чоловіки косили косами, як висохло жінки грабали, в'язали і складали в стіжок, потім треба всьо повозити і викласти на гору. Ще сіяли лен, коноплі, треба було лен вибрати, висушити, помолотити і так тоненько стелили по берегах на росу і там він росився з два тижні, а коноплі мочили на ставку. Як вимочили, витягали сушити, тіпали два рази з обох боків, третій раз чесали. Коло того треба наробитися не мало, доби полотна виробив. Потому треба було всьо руками

пошити. «Тепер піде до магазину, купить готове плаття, пошите, тоненьке, легеньке, і ще плачете, що у вас біда, ніякої біди на вас нема, робити вам ся не хоче, лядашуги».

Прийшла осінь, попробуй тільки бараболь викопати сапою, викопали бараболі, треба заготовити дров, щоб було на зиму палити. Де були чоловіки, то ще нічого, а де не було, то жінки робили. Як наготовили дров, то ще ходили до лісу листя грабати, щоб було, що в зимі під худобу стелити. Як поробили ті всі роботи, тоді бралися до молотьби. Так само, де були чоловіки, то молотили, а жінки пряли. Молотили навіть коли було зимно, цілий день били ціпом і руки боліли. Але всі старалися до Різдвяних свят помолотити. Молотили і ще руками віяли, бо не було млинків. Була така віялка, що брали за ручку і так відділялося зерно від полови. Потому брали решета пересівали, то зерно було дуже чистеньке. Прядиво, не думайте, що було легко прясти, жінки дуже намучилися, але що прясти в теплій хаті, то не в stodolі молотити на холоді.

А ще пам'ятаю як я мила начиння (посуд). На лавці коло п'єца, ставили дерев'яну мильницю, наливали води, мила і так мила. Миски, горнятка ставила до шафи, що стояла на лавці, а баняки ставила до другої шафи. В тій хаті, де я мила, коло шафи був прибитий такий півкруглий ложник. Були там дірки і я там клала ложки, коло ложника був забитий цвях, там вішали ситко щоб молоко цідити. Наверху на шафі клали ложки такі довгі, пироги мішати, варишка дерев'яна з ручкою пироги виймати, друшляк дерев'яний з дірками, там стелили марлю і сир цідили, були ще колотівці дерев'яні з ялинок, було щось зо п'ять, менші і більші, собі бараболі дусити і то всьо я клала на ту шафку. На горі тих ложок була ціла пачка.

Як робили гостину або весілля, то їли всьо тими ложками, виделок не було зовсім. На весіллі давали їсти сир, потому, називали, такі зрази: варили м'ясо, як зварилося, м'ясо витягали, сікли на дрібно, кидали в росіл, заправляли мукою, ще смажили цибулю, мастили, їсти добре було,

потому ціла хата пила одним стаканчиком. Налили одному, той здоровкався до того, що коло нього сидів, той випив і так далі, пили за сонцем, обійшли цілу хату і тоді починали другий раз. Подарки молодим дарували при кінці весілля, хто ішов дарувати, кожному співали по два і три вівати, не раз було сміху, тоді знали багато різних віватів. Пісні співали розмаїті, стародавні. Щодо веселощів, то було веселіше, як тепер.

Там в Польщі, де ми жили, було добре, було багато лісів, одні рубали, другі садили. Там повітря було чисте, свіже, а суниці були більші, як в нас полуниці. З весни почалися суниці, черешні, малини. Як попав на галявину, то так червоніли, як би хто розстелив червоний килим. То на однім місці назбирав піввідра. Ожини були такі, як в нас дрібна бараболя. Колись не було того приладдя, щоби на зиму закручувати, тільки збирали, щоб всі наїлися. Літом варили компоти, пекли пироги. Садовини там не бракувало. Коло кожної хати був садок, яблука, грушки, сливки, вишень там не було, черешень багато було, де б не пішов, в яку сторону, росли черешні, білі і чорні – добрі були, солодкі. Води так само не бракувало, де б ти не пішов, всюди були джерела, вода була чиста і холодна, так і тягнуло напитися, хоч і не хотів, мусів напитися.

Я раз із Синяви їздила до Польщі, до нашого села, як ми заїздили в село там є така рівнина, там далі горбок, ліс і по під той ліс стояло багато машин, я питала: «що то за машини, люди казали, що тут зробили курортне місце і ціле літо приїжджають машини з Чехословаччини, Польщі, навіть Німеччини, і біля нашої ріки сиділо багато людей.

Ще там в лісах дуже росли розмаїті гриби. Щойно сховався сніг, як росли такі гриби, називали їх змерзлі, росли вони купками. Пізніше по весні то вже росли: справжні білі гриби, підосичники, козаки, голубінки, опеньки, баранячі роги. Там був такий звичай, з кожної хати одна людина мусіла йти по гриби. Приносили по цілій мішці. Де були старі люди, то ті гриби сортували, де на було, то діти, підлітки зрізували

шапки, силили на нитки і вішали на стіну під стріху, а коріння з грибів (голубінки) краяли сушити, а решту смажили. Щовечора господиня насмажила грибів і було що їсти. Восени знову збирали опеньки, сушили, а пізньої осені збирали рижики, ті гриби не сушили, не смажили, тільки квасили. Взимі на вечерю всипали решето бараболь до п'єца під камін, тільки треба було раз відразу мішати ті бараболі, щоб гарно спеклися, лупка вся обгоріла, тоді взяли на решето, пішли на двір висіяти ті бараболі і лишилися зовсім білі. Принесли миску рижиків, або миску капусти з бочки, накришили цибулі, помастили лляною олією, вона так пахнула на цілу хату, наїлися ліпше, як пирогів.

Тоді і діти не били байдиків як тепер, хотіли жити – мусіли робити. Були такі діти, що від семи років пасли худобу. Там в горах були дуже великі пасовиська і називали їх громадки, там пасло багато пастухів разом, старі і молоді. Старі, вчили малих, як пасти. Котрі не пасли корів, то пасли гусей, інші лишалися з маленькими дітьми, бо тоді садочків не було. Одні мусіли порядок в хліві зробити, пенцаку натовчи, щоб завтра щось зварити, інші гриби сортували, сушили, потому почалися яблука – то збирали і сушили. Як приходила осінь, , коли починало падати листя з явора (який ріс біля кожної хати), то діти те листя збирали, в'язали в такі букети, вішали по плотах. Як висохло то складали в пачки, воно так прасувалось Потім мама цілу зиму і ціле літо пекла на тім листю хліб. Як почалося листя з капусти, то вже пекли на ньому. Мололи пшеницю і овес, з теї муки були дуже добрі «підпалки», Ті підпалки ввечері розчиняли, як на хліб, рано місили, потім пекли на листках з капусти, ті підпалки пекли тоненькі, але на цілу лопату. Як витягнули з п'єца, то кожний взяв собі одного, очистив від листя, положив ложку масла, хто любив свіже, а хто пережарене, той хліб відразу втягнув масло і такий він був смачний, ліпший, як ті наші котлети. Потому випив горня маслянки або молока і був ситий цілий день. Восени на листю з капусти пекли тертухи (*деруни*) такі великі, кожному по одному. Пироги, місили на варених

бараболях, давали трохи бараболь, жменю сира, збивали два яйці, трохи соди, замішували, пекли в п'єцу. Виймали, складали в баняк, масло перетоплювали з цибулею, перемашували, ставили до п'єца. Такі добрі були ті пироги, їх можна було жарити на олії. Тоді, щодо їдла, то було ліпше як тепер. Всьо було якесь таке смачне, бараболі молоді, як варили, то пахли на цілу хату. На ранок варили тісто (*макарон*), розкачували то з сиром, то з молоком, варили таку густу кашу з разової муки, наливали кожному осібно, кожний робив ямку посередині, наливали масла і так їли, запивали молоком. Варили пироги, бараболі.

На обід варили зупу з фасолею, з горохом, з грибами, капуста з горохом, гриби на рідко заправляли мукою, борщ, до борщу варили біб, фасолю.

Садити такі бараболі, що не розварювалися. Варили ті бараболі в лушпинні, потім чистили, солили, ставили з баняком до п'єца і ті бараболі до обіду були теплі. На обід ставили їх в миску, сир і так їли кожний день. Ще варили пенцак з яблуками або сливками. На той час їжа була добра. В кожній хаті було дві, три корови, а то і чотири, то їли скільки хотіли. Колись так не продавали, тепер навіть дітям не дадуть молока чи масла з'їсти, треба продати на молочарню, треба копійки. Правда і давно не було копійки, так само хотіли продати, але було далеко до міста. Від нас жінки раз в тиждень ходили. Кожна господиня на зиму мусіла наскладати діжку сира, масла натопити за зиму. Курчата, качки годували сиром.

Тоді люди про збори (*вбрання*) не дбали, як тепер. Хто що мав, в тому і ходив. Повітря там було здорове, в лісах самі вітаміни: суниці, черниці, малини, ожина, гриби. Пішов в сад, то трудно було червяка в яблуках чи сливках знайти, всьо було здорове, аж хотілося з'їсти. Тепер на компот не можна вибрати – всьо червиве або зігнило.

Хоч люди мали багато дітей, так не одягали і не пестили, як тепер. Ходили голі, босі по снігу, але були

здорові, червоні, як бурячки, а тепер ті діти – всьо жовте, аж зелене.

Коли мені був двадцятий рік, то по селі пішла чутка, що мене хочуть забрати до Німеччини і я дуже боялася. Але Бог прислав людину, що прийшла до хати і питається: «Чи ви не знаєте, чи нема тут дівчини, щоб пішла до мене служити»? Я кажу: «Я піду, бо мене хочуть забрати до Німеччини». А він відповідає: «Будь певна, від мене тебе не заберуть». То був заступник солтиса (*голови села, або селища*), в той час кого солтис призначив, той мусів їхати. Мої в дома мені не перечили, погодилися. Сіла на фіру і поїхали в сусіднє село. Село називалося Пулави. Служила там два роки, на третій – вийшла заміж. Женихів мала, але всі хотіли долярів, а в нас долярів не було. На другім році, пізно восени, прийшов один вдівець і питає, чи я не пішла би за нього заміж? Я кажу: «Піду додому і спитаюся, що мені вдома скажуть». Чоловік той був високий і гарний, але що з того, як вдівець і набагато старший. Він каже до мене: «Ти не думай, що я не маю жінок у своєму селі, я маю багато, але щось мі нігде не підходить, так, як хочу. Мі не тре ні долярів, ні поля, мі треба доброї господині, щоб вміла всьо робити і тримала в хаті порядок». Я тих слів трохи злякалася, але нічого і тут пішла чутка по селі, що Хомик хоче зі мною женитися. Зачали мене всі намовляти – та іди, іди. Там таке добро, така господарка, така пасіка, дітей нема, має одну дочку, до якої вже хлопець ходить. Мама в нього померла і вона піде туди за невістку. Так тягнулося цілу зиму. Взимі, коли їхав біля нас, то заходив питався, чи я не надумалася. Я все точно не сказала, але на весну прийшов і каже: «Кажі точно, бо я женюся, нема кому робити». Я сказала, що піду і ми домовилися за весілля. Весілля було за тиждень до зелених свят.

Мій чоловік називався Антін, каже до мене, іди додому і скажи, щоб вдома на весілля не готувалися, я вдівець, я не хочу ходити по чужих селах, хай запросять родину

і сусідів, придуть до мене і весілля зробимо разом, а як захочуть, то я запрошу свою родину і сусідів, то поїдемо до вас на Зелені свята. І так ми зробили.

Весілля було велике, людей було багато, коло церкви була читальня – там були танці. По весіллі дивлюся, всюди є порядки, в хаті і на подвір'ї. Є три корови, троє коней, свині та є всьо що треба. Коло хати велика пасіка і великий сад, того меду було, як води, і за мед брали великі гроші. Там був молодший брат Міхал, жінка Олена, дочка Антося,

тримали слугу, але забрали до «бандери». Брат мав хату, будували окремо. До того часу братова була там за господиню. Як я прийшла то я відразу стала дуже широкою господинею. Тею господинею була цілий рік. Моє весілля було в 1943 році.

В 1944 році одну корову забрали на контингент, другу ми продали, кобилу поранило – здохла. Перед фронтом німці почали ходити за медом. Доки був, ми давали, потому вже не було, бо ми продали. Почали знущатися – пса застрілили, багато вуликів порозбивали, попалили, але ще багато лишилося. Фронт проходив в нас у вересні. Той період ми пересиділи в священника в льосі. Дякувати Богу лишилися всі живі і здорові. По фронті, як останні німці втікали, наша хата була коло дороги, то прийшли вночі і в нас і в сусідів, якось двері підважили і забрали останню корову і коня. В хліві лишилося мале телятко і молоде лоша. І вже по моїм багатстві.

1945 рік. Ми зі страхом лягали і зі страхом вставали. Звечора прийшов «бандера» і каже: «У вас нині вечерея і нічліг для чотирьох або п'ятьох чоловік». Не було права відмовити, бо знущалися. Як вони ночували, то ми цілу ніч не спали, тряслися і молилися, як би хто доказав – нам Сибір, або

тюрма. Як вони пішли, рано ми поставали, як вже партизани з лісу приходять, знов забирають що, їм треба, як не партизани, то поляки б'ють, грабують і так ми той рік перемучилися.

В 1946 р. ми ще Великодні свята пересвяткували вдома, а по святах нас вигнали. Ми ще були на нашій станції і бачили, як наше село горіло. Нас погрузили в товарні вагони, привезли до Збаража, в Збаражі нас виграли. Там люди розійшлися по чужих селах, хто куда. Нас десь 14 родин лишилося. Хто так закомандував я не знаю, пам'ятаю, що приїхали з Синяви фіри і нас забрали до Синяви на фільварок. На нижнім фільварку під одним дахом поселили нас сім родин, дали по одній кімнаті, одну дали порожню і там всі поклали своє «багатство». В тих наших кімнатах не було ні вікон, ні дверей, ні підлоги. Вікна і двері ми заслонили радами, пісок порівняли, поставили ліжка і кілька ночей так спали. За кілька днів сусіди підказали, де наші вікна і двері. Пішов Антін, відкупив ті вікна і двері, привіз поставив, я поліпила землю, палили ми ціле літо на дворі, на триніжках, як цигани. Під осінь в тій кімнаті змурували п'єц і кухню. Жили ми там три роки. Потому зі Збаража приїхав уповноважений Шевченко, давай робити перестановку. Шевченко з моїм чоловіком був вже знайомий. До того часу ми жили всі на одному коридорі. Потому нас забрали з другої сторони. Там було ще дві кімнати пусті. Вікна і двері були, в одній кімнаті не було підлоги, тільки самі бальки. Антін знову купив дерева, порізав, наколов драниці, заложив, ми зробили толоку, заклали галамуцями, я поліпила і була кімната, а той п'єц і кухню вимурували. Перший рік нам здавалося, що ми в раю, лежали спати ніхто нас не лякав, не стукав, хоч людей було багато, нам здавалося, що то одна родина, що так має бути. Там ніхто не сварився, кожен неділю були танці, старші сідали в парку, говорили, жартували, було весело.

На другий рік почалося. Всім фільварчанам дали по вісім гектарів поля, а тут не було чим обробляти і сіяти, хоч було кому робити – нас двоє і двоє дітей малих. Добре що моя родина з Дарова жили коло Хоросткова, село Хлопівка. За рік

моя сестра довідалася за мене, то вона з товаришкою 80 кілометрів з Хоросткова до Синяви прийшла пішки. Сестра лишилася в мене, була аж два роки, вона мені дуже допомогла, але мама злягла і вона мусіла іти додому. За ті два роки, що ми посіяли і намолотили всьо забрали на контингент. І то не був голод?

В 1949 році організували колгосп, в колгоспі за два роки давали по пару дека зерна, пару копійок. І знов голод.

Як прийшов до нас головою Джула, то був чужий чоловік, але був добрий, совісний, дуже добрий господар, він давав вже по два кілограми зерна і по два рублі. В той час було вже нам добре, було що їсти і де сидіти. Могли тримати гуси, качки, кури, корова мала де пастися. Жили ми там 7 років, а того добра було 2 роки і знов свіжий клопіт. Ті люди, що їм хати валилися позаписувалися їхати в Миколіїв, бо там давали хати. Нас з фільварку давай вигонити. На тих хатах, що були на фільварку голова хотів побудувати дитячий садочок, контору, сільраду, ще багато мав планів. Голова мого чоловіка любив, бо він був дуже роботящий. Ще ті люди не виїхали, голова колгоспу каже: «Хомик, ідіть по тих хатах, де люди мають виїжджати, виберіть собі, яка вам подобається, там живіть. Що треба, я тобі поможу».

Пішов мій Антін, перейшов ціле село, приходять додому я питаюся: «Що ти знайшов?», а він каже: «Перейшов ціле село, нічого не найшов, там коло церкви, де Гочняки сидять там мі сподобалося, огород гарний, широко є де будувати хату, што з того, нема хліва, та одна хатина, они сидять разом з коровою». Пішов мій Антін до голови і так розказав. На другий день приходять голова колгоспу, голова сільради і кажуть: «Ходіть подивимося на ту хату». Прийшли ми там всі, дивляться і кажуть: «Точно, під будову тут дуже гарне місце, а жити нема де». Голова колгоспу каже: «Хомик, я тобі випишу жита ти зараз перекрий цілу хату, щоби до неї не ляло, а стіни трохи поправиш, корова буде стояти. За хатою є стодола, верх добрий під черепицею, зиму якось пересидиш, на друге літо я тобі поможу наробити саманів

(невипалена цегла з додаванням різаної соломи), помуруєш дві кімнати, абись мав де сидіти. Потому помалу будеш будувати хату, керницю маєш близько, коло керниці льох мурований». І ми на то погодилися. Гочнякам за хату ми заплатили «п'ят соток», вони виїхали, а ми переїхали на ту хату. Голова колгоспу виписав нам соломи, ми найняли майстра і перекрили хату. Потому на фільварку були такі розвалища, ми навезли цегли, по вікна підмурували ту хату. Я сама обліпила, побілила. Зі двору ми зробили таку гарну нову хату, але што з того, як всередині корова стоїть. Але нічого без зиму складаємо гроші і літом зі стодоли будемо робити хату. Прийшло літо, прийшли якість бандити, голову колгоспу вбили, кинули в криницю.

Настав другий голова, він нас не знає, коли ми були на роботі, приїхали стодолу розібрали, забрали на колгосп. На межі хати був льох і ми користувалися ним, а сусід Тхір тримав бараболі в тім льосі, пішов на міліцію, міліція прийшла, колодку розбила, дала Тхореві і кажуть до нас: «Ви не маєте права, поки його зять не прийде з армії», і ми лишилися без льоху. І што нам робити? Але ми викопали яму на льох, Антін привіз з фільварку дві шини довгі, широкі, зробили дверцята, накрили, чимось пооббивали і вже маємо льох. Потому почали купляти камінь на хлів, навезли каменю, вимурували хлів. Різник продавав стодолу, дерево було добре, ми купили його, заплатили 12 соток, перевезли, дали верх, накрили, корову, свиню забрали до хліва, в хаті знов поліпила, побілила.

Вже в хаті маємо більше місця, маємо хлів, льох, вже ми подібні до бідних господарів. Точно не пам'ятаю поки ми то всьо привели до порядку, то з тею коровою сиділи десь три роки. Але то всьо минуле, я всьо одно хочу нової хати. Почали ми складати гроші на хату. Каса була в моїх руках, я складаю, а тут діти підростають, до школи ходять, треба взути і вдягнути, до хати щось купити, то я складаю і витягаю. Часом питає чоловік: «Скільки тих грошей є?» а я кажу скільки, починає зі мною сваритися, що ти з ними робиш, ми

ніколи теї хати не побудуємо. І вже в хаті сварка, я плачу і сама думаю, ми точно хати не побудуємо. В той час, якби мені хтось сказав, що ми хату побудуємо, на подвір'ї будуть стояти дві машини, наші діти інститути покінчають, наші дочки заміж повиходять... Я мала три дочки, думаю самі дочки ся родять, хто до мене піде женитися, до такого «діда». В той час ніколи нікому не повірила бим, що таке може статися, що я до такого доживу.

старший на 15 років, ми обоє з своїх рук виростили 6 дітей, вивчили, інститути закінчили, собі хату побудували, двом дочкам допомагали будувати, не помагали грошми, а своїми руками. Ми обоє ще п'ятеро весіль зробили.

Я вам кажу щирю правду, що нам ніхто не допомагав, один Бог, бо я ходила і все просила: «Боже, допоможи, бо ми пропадемо». Нам так якось получалося, про що я мріяла, так сталося. Мій чоловік за мене був

Чоловік Антін з внучкою

Тепер моя родина така велика: маю своїх шестеро дітей, чотири зяті, дві невістки, маю 12 внучок, 2 внуки. Внучки вже всі замужні, мають добрих чоловіків, добре собі живуть, внуки теж жонаті.

**Марія Степанівна з дітьми, внуками,
правнуками**

других не ходили, такого нема, одні другим помагають і поважають і я їх поважаю. Дай Боже щоби до смерті так жили як до тепер.

Я ні з ким не сварюся і не гніваюся і нікого не суджу, Бог суддя, хай судить, як знає. Я тепер на старі роки лишилася при внучці і зятєві. Мі добре, мене шанують, зятя маю доброго і робітного. Я тримаю ще кури і кролі, то в зимі

зять нанесе до хліва буряків, бараболь, пшениці, щоб я не носила. Води нанесе на цілий тиждень, що гірше всьо пороблять. Внучка так їсти наготує, щоб я голодна не була. Маю близько дочки і

внучки дуже добрі, они мене шанують, що мают ліпше – всьо мі приносять, щоб баба голодна не була. Дай Боже всім старим людям, щоб дочекалися такої старості, як я тепер маю.

А ще я хочу оповісти вам про свій родовід, бо хто то зробить як не я, опісля мене не будете знати.

Не думайте, що то мої діти, що я їх хвалю, ми з чоловіком не раз сварилися, і они – чоловік і жінка добре посваряться, я з ними не живу і не чую, они мені не признаються.

Взагалі кажу, що родина велика, але нема ніякої сварки, гніву, щоби одні до

других не ходили, такого нема, одні другим помагають і поважають і я їх поважаю. Дай Боже щоби до смерті так жили як до тепер.

Моя бабця називалася Іра, дідо Іван, писався Дупіра. Пам'ятаю дідову сестру, називалася Єва, мала дочку Галину. Бабина сестра називалася Марія, дідо Іван, писався Гриб. Бабина сестра мала 5 синів.

Моя бабця мала 4 дітей, перший син помер ще малим, потому мали три дочки – Дарка, Ганя і Настя.

Святкування Великодня

До Гані приймали зятя, називався Андрій, писався Юрчак. Цьотка Ганя мала п'ятеро дітей, найстарша Юстина мала 18 р. Її забрали до Німеччини, по війні їхала додому, приїхала до Польщі і там вийшла заміж. Мала одну дочку. Кілька разів приїздила на Україну. Померла на Польщі. Другий син Іван в Польщі пас корови. Якось Іван і ще двоє сусідніх хлопців знайшли міну, стали розбирати і міна розірвалася, всі троє загинули. Інші троє дітей виїхали на Україну, живуть біля Хоросткова в с. Хлопівка. Дочка Марійка любила їздити на ровері, поїхала далеко застудилася, дістала запалення. Мала 20 р. померла. Дочка Катя була молодою, дуже перебирала, так і не вийшла заміж. Син Міша женився, жінка називалася Ганна, мали двох синів Василя і Івана.

Цьотка Надя жила в Хлопівці, потому виїхала на Миколаїв. Мали троє дітей, Юстину, Романа і Мішу. Так там померли, я там не була.

Моя мама мала осьмеро дітей, троє померло ще малими – Юстина, Надя і Федір, нас п'ятеро лишилося. Я була найстарша, потім була сестра Ганя.

Ганя мала багато кавалерів, але всі хотіли іти в зяті, вона не хотіла, бо вдома було ще троє братів. Казала, що як приведу хлопця, то будуть битися на купі. Потім брати

порозходились. Мала хлопця, була субота, мали нести на заповіт, та він попав в аварію. Після чого вона вирішила не виходити заміж і так жила до смерті сама.

Брат Андрій пішов за зятя, жінка називалася Олена, мали чотири дочки. Найстарша Ганна мала чоловіка, сина Андрія і Івана.

Друга сестра Марійка мала чоловіка Павла, сина Андрія, дочку Олю.

Третя сестра Стефка мала чоловіка Михайла, сина Андрія, дочку Галю.

Четверта Оля мала чоловіка, дочку Соломійку.

Брат Міша поїхав до Дніпропетровська на роботу, там оженився, жінка називалася Катя, дочки Ніна і Галя.

Брат Петро оженився в с. Хлопівка, пішов за зятя, жінка Галя, мав сина Петра, дочку Олю.

Я була найстарша, я видалася ще в Польщі с. Пулави, чоловік називався Антін, я Марія, ми мали 6 дітей.

Найстарша Стефка, чоловік називався Станіслав, робили обое в с. Синява вчителями, мають дві дочки Світлану і Олю.

Іванка вийшла заміж в Синяві, чоловік називається Микола, пишеться Кілик. Іванка працювала в Синяві секретаркою сільської ради. Мають три дочки – Галю, Світлану і Люду.

**У дочки Івани.
Святкування 9-річчя внука
Василька**

До Марійки прийняли зятя, називався Славко, писався Деревецький, був з Синяви. Марійка працювала головним бухгалтером в колгоспі, мають Надю і Марійку.

Славко женився в Синяві, жінка називалася Галя, обоє жили в Тернополі, Славко робив на комбайновому заводі, мають сина Романа і дочку Люду.

Іван теж женився в Синяві, жінка Люба, мають дві дочки Наталю і Марійку, Іван працював в «Збаражгаз».

**З дочкою Любою, її дітьми
та внуками**

Наймолодша Люба, чоловіка має з-за Тернополя, село називається Оліїв, чоловік називається Володя, пишеться Стахів. Обоє працювали на з-ді «Оріон», Люба контролером,

Володя – заступник деректора. Жіють в Тернополі, мають свою квартиру, мають 3 дітей: Надю, Андрія і Наталю.

**Святкування річниці
переселенців-лемків у Збаражі**

Від моєї мами моя сім'я найбільша, маю своїх шестеро дітей, всі заміжні, жонаті. Маю 11 внуків, вісім правнуків, дві правнучки. Як то всьо посходиться то ціле весілля. Але дякую Богу, що всі здорові, всі собі добре живуть.

Я вже маю вісімдесят осмий рік, ще пишу своєю рукою, тепер зима, роботи нема, мені скучно сидіти, взяла зошит і пишу, мені скорше час сходит, хочу щоб мої діти, внуки пам'ятали про мене, знали свій рід.

Припасняк (Хомик) Стефанія Антонівна (1944 р. н.)

Я, Припасняк (Хомик) Стефанія Антонівна, народилася 24 серпня 1944 року в селі Пулави, Сяноцького повіту, Львівської області. Воєнна обстановка. Тато, Хомик Антін Андрійович, робить укриття, щоб заховатися нам від фронту. Виколав яму, накрив чим попало і так ми втрьох пересиділи «наліт», а потім ховались в льох. Мама, Хомик Марія Степанівна, розповідала про нашу родину, яка жила разом. Дід мій Андрій поїхав в Америку, робив на шахті... так

і не повернувся, помер. Бабця по татові, Хомик Марія, вийшла заміж за Іллю Куціля – священика. Тато мав двох братів – Івана і Михайла. Хлопці жили дружно в одній хаті. Вели господарство. Поженилися всі додому. Татові було 19 років, коли женився перший раз. Жінка називалася Марія. В них народилася дочка Антоніна. Тато з Марією захворіли на тиф і Марія померла. Дочка жила з татом та його братами. Потім тато одружився другий раз на моїй мамі – Марії. Антоніна з своїм хлопцем Дмитром Паславським присутні на їхньому весіллі. Молодята Паславські скоро оженилися. Вони жили в родині Дмитра. Така історія до війни.

Татові брати поженилися. В хаті було 12 чоловік з дітьми (5 дітей) і прислуга, звали Фиськом. Стрийко Іван побудував хату окремо (ще в Пулавах).

26 квітня 1946 року чорна хмара опустилася на села Пулави, Дарів та інші.

Велике горе прийшло в наш край. Невинних людей примушують залишати обжиті, обсаджені, коли цвітуть сади, рідні домівки. Поля засіяні, доглянуті, пасіка залишається сама на себе (50 сімей). Плачі, ридання... Вигонять, виселяють, женуть на вокзал до поїзда-товарняка. Де змішуються старі, немовлята, мужчини, жінки, коні, корови, телята, необхідний реманент. Я не пам'ятаю нічого. Мама розповідала про все. Якщо згадати, мені стає страшно. Везуть, везуть, куди...? Кажуть: «Ідемо на Тернопіль». Зупинилися в Збаражі. Добиралися хто як міг, далі опинилися в Синяві. Родин було багато.

2. Брат тата Хомик Михайло Андрійович і його жінка Хомик Олена Андріївна та син Володимир (1945 року народження). Марія, Євген, Ярослав, Мирослав, Зеновій н. в Синяві.

3. Хомик Іван Андрійович і його жінка Хомик Антоніна Дмитрівна, син Ярослав, дочка Марія та їхня служниця Ганя.

4. Гойда Дмитро Дмитрович з жінкою (Гойда Марія Дмитрівна, дівоче прізвище Паславська). Вони віддалилися

від гурту наших, опинилися в Чернихівцях. Ночують в старій хаті. Приходять до них якісь з села люди і вигонять: «Забирайтеся, а то Вас повбиваємо». Діти Слава, Ліда та Іван н. в Синяві.

5. Паславський Дмитро (наш зять) з жінкою, Паславська Антоніна Антонівна, з ними батько Дмитра – Паславський Дмитро, який трагічно загинув. Діти Євгенія, Михайло, Марія н. в Синяві.

Нас поселили в приміщенні синявського пана (у фільварку). Будинок був знищений, не було навіть земляного покриття замість підлоги. Він ремонтував поміст і з другого поверху впав на цемент і забився.

6. Кінь Антін Антонович та Кінь Меланія та діти: Іван, Ганя, Яна, Стефанія, Степан, Антоніна, Ярослав. Всі народилися в Пулавах. Вони жили в одній кімнатці.

7. Кінь Іван Степанович, Кінь Марія, дочка Антоніна, син Степан, бабця Фенна. Тяжке горе спіткало родину вже в селі. Батько поїхав чи пішов у Збараж. Коли повертався назад, попав під колеса машини і загинув. Залишився маленький хлопчик (було пару місяців йому), коли був похорон. Пам'ятаю...(нар. в Синяві).

8. Юрчак Микола, Юрчак Антоніна, діти: Ганна, Марія, Ярослав, Володимир, Зеновій.

9. Юрчак Андрій і Юрчак Марта та діти: Володимир, Василь, Михайло, Наталя, Марія. Всі жили на фільварку, крім сім'ї Хомика І., вони жили в «кузні» коло теперішньої контори.

10. Сім'я Тхора Івана Петровича та Тхір Ганни Іванівни з прийомною дочкою Кінь Марією Антонівною поселилися в старій хаті коло церкви, де Кінь Марія Антонівна живе по нинішній день в тому дворі, тільки в новій хаті. Дочки: Слава, Ганна, Люда, Володимир – всі народилися в Синяві. Чоловік Марії – Гербіш Йосип переселений з сім'єю з Монастирця. Батько Гербіш Йосип, Мати його Гербіш Марта. Діти: Остап, Марія, Мирослав. Внучка Гербіш (по чоловікові Альохіна) Ганна Йосипівна – директор Збараської

СШ № 2. Гербіш Остап – лікар Чортківської лікарні (колишній). Помер у 2018 р.

**Кінь (Крижанівська)
Олена**

11. Ще одна сім'я Кінь. Чоловік Кінь Михайло помер у 1932 р. похований в с. Пулави. Жінка Кінь Марія Петрівна разом з дітьми: Оленою, Антоніною, Василем, Євою, Іваном, Дмитром – евакуйовані. Дочка Кінь Олена вийшла заміж за Крижанівського Франка Йосиповича. Їхні дочки Марія та Надія народилися в Синяві. Антоніна померла у 19 р. Кінь Василь (колишній голова колгоспу ім. Шевченка в с. Синява) і його жінка Кінь Софія Йосипівна (колишня зав. бібліотекою). Дмитро Кінь (псевдонім Костяцикий) був заарештований в Сяноку за участь в УПА в 1946 р. і вивезений в Новосибірську обл., Коливанський р-н, дер. Южино. Там одружився на Єві, теж засудженій (зв'язкова УПА, народилася у 1924 р.) померла у березні 1991 році. Похована в Синяві. Діти: дочка Антоніна народилася в засланні, син Михайло проживає в Росії. Кінь Єва вийшла заміж за Погребецького Антона. Марія – дочка Єви і мама сестри Іванки зятя Ігоря. Діти Юліан, Марія, Іван, Ярослав.

12. Кінь Іван Михайлович, жінка Кінь Олена. Діти: Іванна, Володимир, Марія. Дочка Коня Михайла – Ганна була заміжня за Рабадою Василем. Померла у 2009 р. Чоловік помер у 1974 р. Сини: Рабада Богдан, Антон, Орест – померли. Дочка Рабада (Юрчук) Галина 1951 р. н. проживає в селі Розношинці.

13. Переселені Копина Антін, Копина Олена. Діти: Ганна, Стефанія, Марія, Михайло, Василь. Найменший народився в Синяві. Ганна вийшла заміж за Різника Володимира. Народилася дочка Люба. Виростала в Синяві. Вийшла заміж за Чеховського Сергія. Їхня дочка Люда працює в школі вчителем англійської мови. Виховує Лізу та Андрійка.

14. Тарас Михайло, Тарас Ганна. Їхні діти: Надія, Марія, Мирослав – народилися в Синягівці.

15. Гойда Михайло, його жінка Гойда Ганна. Переселена сім'я з дітьми: Стефанією і Марією.

Їхня родичка Гойда Марія, Ганна, Антоніна. Немічна стара мама пішла в поле з дочками. Назбирали колосків пшениці, щоб змолотити і змолоти на жорнах. Буде жменька муки. Засудили немічну з донькою Антоніною. Мати не повернулася, померла в тюрмі.

16. Тарас Антін, Тарас Ганна – сім'я. Їхня дочка Марія Антонівна, колишня вчителька нашої школи (по чоловікові – Ліщинська).

17. Тарас Михайло, Тарас Ганна. Дочка Ганна приїхала в Синягівку з батьками. Вийшла заміж, народила Надійку, Марійку.

Ще одна сім'я Тарас прибула в село, але дуже скоро виїхала в Нижчі Луб'янки.

18. Була переселена сім'я Курило Константина з багатьма дітьми, які називаються: Мирон, Ульяна, Костя, Марія, Степан, Михайло, Іван.

19. Хомко Іван, жінка Марія, діти Степан та Іван.

20. Сім'я Дем'янчик Петра і Анастасії Прокопівни була переселена з с. Висова до Синяви (1945 р.). онук Петро в Синяві одружився із Юрчак Ганною. Дочки Марія, Слава, Надія та син Григорій. Надія працює в школі завучем. Інші в різних місцях.

Мені хочеться розповісти про двоюрідних братів і сестру сім'ї Хомика Михайла Андрійовича. Коли наша сім'я привела по мірі можливості Рочнякову хату в порядок, ми поселилися жити за «церкву» – так називали вулицю (зараз вулиця Грушевського 28).

Пам'ятаю з дитинства ми, діти, дуже любили збиратися коло нашої хати. Навіть дівчата (не сусіди) Колтонюк Леся, Колтонюк Марійка, Олексюк Надя – придумували якісь ігри та заняття і сиділи по цілих днях у дворі. Дуже чекали ми Великодніх свят. Любили бігати коло

церкви та бавитися «Пустіте нас», то була гра особлива. Грали «Прутика», «Третій лишній» та інші ігри.

Влітку придумували інше заняття. Стрийко Іван почав будувати хату за нашою. Копали рови на фундамент. Де було викопано повністю, ми дітлахи, там залазили і ховалися і т. д. Особливо чекали ми вдома Різдвяних свят. Мама кажуть до нас: «Діти уже пора іти спати». Хочеш не хочеш... ідеш спати. Коли позасинаємо, мама починає розмальовувати стіни в хаті. Має приготовлену форму з паперу (вирізані квіти) і трафаретом переносить на стіни. А ми зранку повстаємо і дивимось – хата не наша.

Ми з сестрою Іванкою малювали на папері в клітинку узори геометричні і робили «рушники» на образи (ікони). Радості не було меж.

Ще не все. На свята приносили до хати пшеничну соломку, стелили на землю. На другий день свят, після колядників ото вже було. Збираємося двоюрідні брати: Володя, Ярослав, Мирослав, Євген, Зеновій, сестра Марійка і ми домашні: я, Іванка, Марійка, Ярослав, Іван (Люба ще не народилася). Посідали на соломку, шукаємо копійок, надійло вже. Тоді надумали зв'язувати одне одному руки, ноги і вставай... Радості не було меж. Після довго колядували і рахували «зароблені» гроші.

А коли народилася Люба, то няньок було забагато.

Було їй вже рік з лишнім. Так няньчили, що аж не побачили, як Люба опинилася на землі, бо перекинули колиску.

І ще згадаю про сім'ї маминих дітей.

Моя сім'я Припасняк Станіслав Антонович (мій чоловік, на жаль покійний, помер в 2015 р.), був переселений з батьками та братами і сестрами з Крамарівки, Ярославського повіту. Батько Припасняк Антін Антонович, мати Припасняк Марія Антонівна. Брати: Володимир, Тадей, Михайло. Сестра Софія (Катерина залишилася). Станіслав працював в школі: вчителем математики, малювання, трудового навчання, завучем школи. Одружилися в 1967 р.

Працювали разом в школі. Спеціальність-професія вчитель біології і хімії. Працювала вихователем групи продовженого дня і частково мала уроки.

Дочка Світлана – психолог, зять Богдан із Заліщик – інженер по фаху. Правнуки мами Марії – Ігор (покійний), Роман – інженер. Дочка Оля – товаровознавець. Зять Іван із Нижчих Луб’янок – будівельник, по спеціальності бухгалтер. Правнуки – Тарас вчиться в ТПУ, закінчує, (інженер-машинобудування), правнучка Соломійка вчиться в 6 класі.

Сім’я сестри Іванки (Кілик). Чоловік Кілик Микола переселений з батьками з Монастирця. Батько Кілик Михайло Андрійович, мати – Кілик Федора Федорівна. Діти: Станіслав, Софія, Ганна, Тереза, Микола (всі переселені). Іванна по спеціальності бухгалтер, працювала секретарем с/Ради. Дочка Галина навчалася в ТЕІ, спеціальність – економіст. Чоловік Галі – Ігор з родини Погребецьких, переселенець. Їх син Василь – правнук, одружений, жінка Надія із Вищих Луб’янок. Дочка Світлана – бухгалтер, працює начальником відділу персонального обліку в Управлінні праці і захисту населення Збаразької РДА. Її чоловік Яремчук Андрій Володимирович. Сини: Артем, Віталік – правнуки. Всі народилися в Синяві. Андрій працює на Вишнівецькому м’ясокомбінаті, спеціальність бухгалтер. Дочка Людмила працює в Тернополі в ІЛА, економіст, приватний підприємець (торгівля). Чоловік Гунько Володимир. Ігор, зять із Нижчих Луб’янок (приватний підприємець). Син Артур – правнук мами, навчається у другому класі.

Марійка Деревецька – сестра, працювала головним бухгалтером в нашому селі дуже довго, зараз не працює. Її чоловік Деревецький Ярослав Іванович, був переселений з батьками із Монастирця. Мати Деревецька Марія, Батько Деревецький Іван і сестра Йосипа. Ярослав покійний. Дочка їхня Надія Ярославівна (сестри) бухгалтер. Зять Андрій з Вищих Луб’янок, працює на м’ясокомбінаті в Тернополі. Діти Богдан – інженер, Діана студентка медінституту. Дочка Марія Ярославівна, зять Літвінчук Микола Олександрович з Рівного.

Правнуки мами: Владислав – учень 8 класу, Олександр – учень 7 класу, Дмитрик – дошкільня 5 років. Батьки – лікарі: батько – травматолог, мати – окуліст, працюють в Рівному.

Брат Ярослав Антонович, народився в Синяві. Одружений, живе в Італії. Інженер, працював на комбайновому заводі в Тернополі. Жінка Галина Іванівна – педагог. Син – Хомик Роман Ярославович, правнук – Дем'ян. Дочка – Людмила Ярославівна, працює зубним техніком. Правнук Вадим. Чоловік Люди, Олександр – підприємець. Живуть в Тернополі.

Брат Іван Антонович, жінка Хомик Люба Зеновіївна. Іван – інженер-газовик. Дочка Наталя, правнуки Ієн та Ілана. Зять індієць. Дочка Марійка Хомик (Соканська). Правнучка Адріана. Зять поляк, Соканський Адек.

Сестра Люба Хомик (Стахів). Чоловік Стахів Володимир Михайлович з Олієва, Львівська обл. Батьки Стахів Михайло Андрійович та Зіна Йосипівна переселені з Польщі (с. Моложів). Має сестру Марію. Працював заступником голови профкому «Оріону». Діти Володі та Люби: Надійка, навчалася у Львівській комерційній академії, заміжня. Чоловік Володимир Петрович Полевий (народився в Тернополі). Працюють в бізнесі. Правнук Остап – дошкільня. Син Андрій – не жонатий, археолог (ЛПУ). Дочка Наталя закінчила ННУВС. Працює в поліції. Одружена, чоловік Комісаренко Віталій Леонідович працює в Києві (свій бізнес). Діти Святослав і Злата. Живуть в Києві.

Ще одна сім'я переселена була з Польщі, відома всім і всюди, це Джула Максим Михайлович з родиною. Про їхнє життя можна написати книжку. Подробиці можна розповісти – його дочка Джула Оксана Максимівна – нотаріус...

Тільки ми, односельці Синяви, дуже жаліємо, що Максим Михайлович не залишився живим серед нас.

Ми переселенці, багато перенесли горя, знущань, поневірянь. Плакали за втраченим...

Як зустріли нас, коли висадили з вагонів? (Із розповіді очевидців) «Ідем подивимося, якісь дикі люди приїхали і говорять не по-нашому». Коли поговорили, поспілкувалися, розпитали, прозумілися... Та ні... ніби нормальні люди».

Так, вистачить описувати наше життя...!

З нагоди 75-річчя депортації нашого народу, виливаю крик душі!

Закінчення:

Був би живий голова колгоспу, Джула Максим Михайлович, синявчани «просунулись» би на 50 років вперед по життю. Він планував, планував, втілював в життя задумане...

Ну, що ж,... спи спокійно наш дорогий взірєць життя.

Бартошинська (Лях) Станіслава Володимирівна (1940 р. н.)

«Прухнік і Ядлувка, але нема то, як Крамажувка»

**Бартошинська (Лях)
Станіслава Володимирівна**

Мов проводир, людину веде по життю її доля від першого подиху і до останнього. Одним вона простилає дорогу радості, щастя, а іншим – вузьеньку стежину страждань, тернисту і гірку. Протягом кількох століть така гірка доля випадала і українцям, розсіваючи їх по всіх континентах світу, назавжди розділяючи їх з рідним краєм, рідними людьми, могилами своїх предків.

Зразу ж після Першої світової війни внаслідок історичних і військово-політичних подій політики різних країн ділили світ. Але найбільше страждань і гонінь зазнавав простий люд, вирваний з корінням із рідної землі, особливо українці.

Така доля і спіткала моїх земляків, жителів прекрасного польського села Крамарівка, Ярославського повіту. Тут народилась 4 березня 1940 року і я, Лях (Бартошинська) Станіслава Володимирівна, в сім'ї сільських трударів – Ляха Володимира Йосиповича і Лях Марії Антонівни. Мій дідусь, Лях Йосип, був добрим господарем, знав українську мову, допомагав крамарівчанам по-українськи оформляти необхідні документи, скарги, що викликало ненависть до нього у польських чиновників.

**Лях Володимир Йосипович і
Марія Антонівна з сином Зиновієм,
народженим в Україні.**

Крамарівка – це дуже мальовниче село, через яке протікала річка, оточене воно лісами, де завжди можна було збирати ягоди, гриби. Деревину використовували не лише для опалення, а для будівництва. Майже всі будинки в селі були дерев'яні, покриті гонтами (дерев'яна черепиця). В селі проживало багато українців (як тоді називались русинами), поляків. Жили ніби дружно. В селі був костел, церква, школа, дитячий садочок. Було багато змішаних сімей. Національність хлопчиків визначалась по-батькові, а дівчаток по-матері. Русини зберігали свою мову, культуру, традиції.

Але трагічними для крамарівчан, як і для всіх українців, які жили на території Польщі, виявились події Другої світової війни, особливо 1944-45 роки. Ідеологи нацизму натравлюють поляків на українців. В нашому селі діяла банда, яка щоночі нападала на будинки українців,

жорстоко глумились над жінками, біла чоловіків, грабувала, забираючи хліб, одяг, різне майно.

Господарства українців зазнавали жорстокого мародерства. Колись, здавалось, дружні сусіди, вже не криючись, заходили в двори українців, забирали навіть худобу, вдавались іноді до жорстоких убивств. Пам'ятаю, як безжалісно були вбиті два брати Крижанівські. Перед моїми очима ще і досі понівечений труп українця Новака, який лежав на його подвір'ї.

Виконуючи підписану угоду між Польщею і Україною про депортацію українців з Польщі в Україну, а поляків з України до Польщі, почалося масове переселення крамарівчан. Втомлені страшним і небезпечним життям, мої земляки покидали рідну Крамарівку, батьківські оселі і їхали на Україну. Прощаючись з рідною землею, вони цілували свої пороги, все рідне. Залишила і моя родина великий дерев'яний будинок, господарські будівлі, весь сільськогосподарський реманент, запаси хліба. І досі я не можу уявити, як могло це статись. Адже недавно на сільських вулицях грались українські і польські діти, разом святкували українці і поляки, а потім... Пожежі, мордування, грабежі, вбивства. Страждали діти, старенькі люди, цілі сім'ї. Ось що зробила ворожа ідеологія.

Важким було переселення крамарівчан. На одну підводу брали все необхідне: невеликий запас продуктів, одягу, речей домашнього вжитку. Моя сім'я взяла ще коня і корову. Нас їхало шестеро: я, бабуса, дідусь, тато, мама і моя тітка, батькова сестра.

Під загрозою смерті українців заганяли у розбиті, пошарпані війною вагони-товарняки і етапували в Україну. Трохи більше двохсот кілометрів від Перемишля до Тернополя, везли нас майже два тижні. Через розбиті отвори у вагони вривався холод, вітер. Великий вагон опалювався одною «буржуйкою», на якій гріли їжу, воду, пекли мерзлу картоплю.

У Тернополі крамарівчан розділили у різні райони. Більшість із нас попала у село Синява Збаразького району. Хоч мені було тільки п'ять років, а я добре пам'ятаю, хто з моїх земляків оселився в Синяві. З цього часу пройшло вже майже 75 років. З колишній крамарівчан, які народились у Польщі, залишилось тільки 12 чоловік, а переселилось близько 136 осіб. Я вирішила їх перерахувати, може колись хтось зацікавиться своїм родоводом.

**Шуфліта Ганна,
Крижанівська Ярослава Крижанівська Анеля Мазепа Роман Петрович**

Кіт Степан Петрович

Мазепа Галина Павлівна

1. Бучна Броніслава
Бучна Марія
2. Новак Андрій
Новак Катерина
Новак Антон
3. Зарічний Петро
Зарічна Катерина
Зарічна Софія
Зарічна Марія
Зарічний Станіслав
4. Шуфліта Михайло
Шуфліта Ядвіга
Шуфліта Михайло
Шуфліта Ганна
Шуфліта Ярослав
Шуфліта Тадей
5. Гац Йосип
Гац Софія
Гац Станіслав
Гац Мар'ян
Гац Олекса
Гац Броніслав
Гац Марія
Гац Роман
6. Припасняк Антін
Припасняк Марія
Припасняк Михайло
Припасняк
Станіслав
7. Кураш Йосип
Кураш Броніслава
Кураш Станіслава
Кураш Євген
Кураш Богдана
8. Кіт Петро
Кіт Марія
Кіт Степан
9. Крижанівська
Євгенія
Крижанівський
Франко
Крижанівська Софія
Крижанівський
Михайло
10. Грохола Андрій
Грохола Франко
Грохола Михайло
Грохола Станіслав
11. Гац Михайло
Гац Марія
Гац Степанія
Гац Софія
12. Крижанівський
Михайло
Крижанівська
Франка
Крижанівська Ганна
Крижанівська Софія
Крижанівський
Зиновій
13. Крижанівська
Кароліна
Пшонак Катерина
Пшонак Іванна
14. Бучний Микола
Бучна Марія
Бучний Йосип
Бучний Андрій
Бучний Антон

15. Кіт Софія
Кіт Едуард
16. Лях Антін
Лях Марія
Лях Домка
Лях Климентина
Лях Станіслав
Лях Марія
17. Лях Марія
Лях Павло
Лях Галина
Лях Йосип
Лях Станіслава
Лях Марія
Лях Наталія
Лях Юлія
Лях Михайло
18. Папала Андрій
Папала В'ячеслава
Папала Ірина
Папала Софія
19. Гац Йосип
Гац
Гац Едуард
Гац Марія
Гац Іван
Гац Ярослава
20. Припасняк Софія
Припасняк Йосип
Припасняк Михайло
Припасняк Домка
21. Носевич Софія
Носевич Степан
22. Мадієвська Іванна
Мадієвська Марія

- Мадієвська
Ярослава
Мадієвська Емілія
23. Пенцак Софія
Пенцак Станіслав
Пенцак Михайло
Пенцак Галина
Пенцак Ярослава
24. Малаховський
Йосип
Малаховський
Франко
Малаховський
Михайло
Малаховський
Станіслав
Малаховська Марія
25. Лях Володимир
Лях Марія
Лях Йосип
Лях Олена
Лях Марія
Лях Станіслава
26. Мазепа Петро
Мазепа Софія
Мазепа Роман
27. Крижанівська Анеля
Крижанівська
Ярослава
28. Бучний Михайло
Бучна Марія
Бучний Станіслав
Бучна Ганна
Бучна Марія

- 29. Гац Степан
Гац Кароліна
Гац Домка
Гац Ярослава
Гац Михайлина
Гац Володимир
- 30. Новак Іван
- 31. Грохола Володимир
- 32. Лях Микола

- 33. Крижанівський
Михайло
- 34. Собоць Михайло
Собоць Дамка
Собоць Галина
Собоць Вікторія
- 35. Мніх Антон
Мніх Тадей
Мніх Стефанія
Мніх Михайло

Всього: 35 родин, 156 осіб.

Можливо, я десь не точно записала імена, чи когось забула, бо пройшло багато часу і дещо стерлось в пам'яті.

На початок травня 2019 року в живих ще залишилось 12 осіб, які народились в Польщі. Більше 140 людей знайшли вічний спочинок далеко від рідних місць на цвинтарі в селі Синява.

На початку березня 1945 року ми опинилися в Синяві. Переселенців розмістили в хатах, де жили поляки, які переїхали в Польщу. Порівняно з добротними дерев'яними будинками ці хати виявились набагато скромнішими, до того ж з розбитими вікнами, частково зруйнованими печами. Але довелось якось обживатись, налагоджувати побут. Частково допомагала держава, а решту все робили самотужки. Особливо важкою була для переселенців весна 1945 року. Не було посівного матеріалу, с/г знаряддя. І спочатку місцеве населення не дуже дружелюбно відносилось до переселенців.

Але велика працелюбність і традиційна ментальність зробили свою справу – жителі Синяви прийнялись симпатіями до переселенців, які виявилися добрими і мудрими господарями. Прижились крамарівчани в Синяві, але серцем, душею і думками вони завжди були з місцями, де народились, відчували запах рідної землі, запах свіжого повітря, в думках завжди згадували рідну Крамарівку.

З часу переселення пройшло 75 років. Вже виростають правнуки, праправнуки колишніх крамарівчан, які

проживають не тільки в Синяві, а по всій Україні, по всьому світу. І я завжди молюсь за те, щоб вони ніколи не повторили цієї страшної долі, яка випала на їх далеких прародичів.

Казьо Катерина Павлівна (1939 р. н.)

Народилася я 4 жовтня 1939 року в с. Монастирець, Ліський р-н, Львівської обл. А приїхали на Україну 1 квітня 1946 р. Село Монастирець було велике, довжиною до 6 км. В селі була церква, школа, в кінці села проїжджав поїзд. З одного боку за городами був ліс, а з другого боку протікала річка, яка впадала в ріку Сян. В нас були дуже гарні сади, бо там тепліше було, як тут. В лісі було дуже багато грибів, люди їх збирали, сушили, засолювали на зиму в дерев'яних діжках. В лісі росли чорниці, там їх називали брівки. А ще запам'яталась мені буква. Там в лісі росте дерево бук, насіння бука подібне до зерна гречки, тільки більше. Треба було його висушити, то було добре, але як наївся сирого – то боліла від нього голова. Люди збирали все і возили продавати в місто Лісько, від нашого села може було 6 км, а трохи далше було місто Сянік (тепер Санок). До церкви було нам недалеко, пам'ятаю, як мене мама вела сіяти квітки. Тато мені розказував, що 12 разів був на Кальварії. Там кожного року була велика відправа – люди збиралися всі разом, брали з собою їсти і йшли босі, а взуття певно мали з собою, всю дорогу співали церковних пісень. Багато пісень навчилася і я від тата, а як ішли вже додому, то купляли на згадку образки, солодощі дітям.

Як нас виселяли, то що можна було з собою взяти на воза? Брали що необхідне – на дорогу, їсти і вдягнутися, а решта всьо лишили, бо всі казали, що повернемось додому. Жили там люди дружно, в сусідстві з нами жили Шрамов'ят Микола, Боднар Остап, а з другого боку жив сусід на прізвище Медвідь. В них було восьмеро дітей і всі дівчата. Вони приїхали з нами в Збараж, а живуть на Базаринцях.

В Польщі хати були дерев'яні і було в хатах тепло, з дровами не було проблем, бо за городами був ліс. Але коли горіла хата, то згорала до тла.

Пам'ятаю, як була війна, то нас вигнали до Ліська. Ми там жили в якомусь підвалі і ще багато родин було там з нами з нашого села, а другий раз нас вигнали, то люди вже пішли в ліс. Там кожна сім'я копала собі землянку, зверху накривали гіллям зі смерек і там жили і їсти варили і спали. Люди мали малих дітей і мусіли там жити. Моя сестра з 1944 року народження 28 жовтня і там жила в землянці. Як вигнали людей в жнива то прийшли додому, аж на святий вечір. Тільки тяжко мені згадувати, що я не пам'ятаю ні дідусів, ні бабусь, бо скоро повмирали, пам'ятаю як у війну мого діда, маминого тата привезли на фірі неживого додому. Дідо пішов згортати листя на зиму, стелити під худобу і хтось забив його. Сусіди і родина шукали цілий тиждень, то знайшли далеко в лісі, накритий листям, він там сам не пішов, бо люди згортали листя, кожний за своїм городом, а зараз за городом був ліс.

В Синяву приїхало багато людей з Ярославля, Сокаля, з Лемківщини, бо в Синяві було багато поляків, а українців було може з 50 родин, а всьо село заселили переселенці.

А ще пам'ятаю, що з другого боку села була така поляна, там хлопці і дівчата перед святом Івана Купала сходилися. Хлопці вперед наносили гіляк багато, а потім вночі палили, співали цілу ніч, то було веселе свято для молоді. Але тепер нема кому розказувати. Батьки вже давно повмирали, а тих, хто приїхав лишилося 17 чоловік.

Там, де ми жили було тепліше і дуже родилися яблука, груші і городина.

Як привезли нас в Збараж, то ще тиждень сиділи на станції, хто мав свого коня, то поїхав скоріше, то кращу хату знайшов, а нам кінь заслаб, то ми мусіли чекати, щоб хтось нас привіз до села. Дали нам таку хату, що все валилося. Я з сестрою лягли спати і вночі впала стеля на нас. А на Великдень впала ціла стіна хати. 1947 і 1948 роки були дуже тяжкі – не було що їсти і де жити. Місцеві люди були заможніші. Коло нас в сусідстві жили двоє старших людей. Вони до нас ходили, а дітей в них не було, то нам приносили хліба, яблук і так ми виживали. Хто мав корову, то не було чим годувати. Люди їздили по селах і просили соломи, а за однією хлібиною треба було іти пішки в Збараж і стояти пів дня або й цілий день, щоб купити хліба. Тяжким було наше дитинство. Помагали нам хресні батьки моїх братів, бо вони приїхали в 1945 році з Ярославля, фамілія Кураш.

Ми приїхали в Синяву самі, без родини і не було кому допомогти. Вся наша родина поїхала другим поїздом в Заліщики, другі – в Самбір і там живуть.

В 1949-1950 рр. почали записувати в колгосп. Були троє голів колгоспу, але на трудовні в той час нічого не давали. Аж прийшов Джула Максим Михайлович, то почали давати трохи зерна. То щойно дочекались люди хліба. Я пам'ятаю, як прийшов Джула до нас на подвір'я і сказав до тата: «Теребецький будуйте хату, а ми вам допоможемо». Ми всі працювали в колгоспі. В 1956 р. і я пішла працювати в колгосп. І так ми почали будувати хату, а в 1962 році ми вже жили в новій хаті.

Тяжким було наше дитинство, юність, війна, голод, холод, не було в що вдягнутися, взутися, тяжка праця, довелося багато труднощів пережити в житті.

Тепер, коли діти вже дорослі, внуки, підрастають правнуки, часто з чоловіком Володимиром (він теж з Монастирця) згадуємо про пережиті роки і кажемо, що вдома, де народилися там найкраще.

Родини переселенців з с. Монастирець

1. Верхола Михайло, Верхола Ганна,
діти: Богданна, Марта, Йосип.
2. Шрамов'ят Микола, Шрамов'ят Марія,
діти: Євгенія, Йосип, Марія, Ігор.
3. Цар Тетяна,
діти: Владислав, Ганна.
4. Кілик Михайло, Кілик Розалія,
діти: Ганна, Михайло.
5. Маслюх Лука, Маслюх Ксенія,
діти: Михайло, Іван, Богдан.
6. Маслюх Федір, Маслюх Катерина,
син Йосип
7. Гайдук Марія, Гайдук Ксаверій,
діти: Ірина, Остап
8. Деревецький Іван, Деревецька Марія, сестра Стефанія,
діти: Юзефа, Ярослав.
9. Теререцький Павло, Теререцька Ганна,
діти: Катерина, Марія.
10. Смольницький Федір, Смольницька Катерина,
діти: Марія, Михайло, Йосип.
11. Рочняк Франко, Рочняк Софія, Станіслав,
діти: Євгенія, Іван.
12. Деревецький Остап, Деревецька Ганна,
діти: Марія, Люба, Михайло, Катерина.
13. Казьо Остап, Казьо Катерина,
діти: Володимир, Остап.
14. Цар Марія, Цар Йосип.
15. Маслюх Павло, Маслюх Текля,
діти: Остап, Роман.
16. Цар Федір, Цар Катерина,
діти: Софія, Ярослав.
17. Верхола Дмитро, Верхола Тереза,
діти: Кароль, Ганна, Остап.

18. Бебко Йосип, Бебко Юстина, Хом'як Йосипа, Бебко Гонората, Бебко Степан, Бебко Михайло, Бебко Розалія, Бебко Федір.
19. Совірко Тимофій, Совірко Гонората, діти: Микола, Розалія.
20. Совірко Юстина, Совірко Павло, діти: Адам, Зеновій, Йосип.
21. Кілик Михайло, Кілик Федорія, діти: Микола, Станіслав, Софія.
22. Котик Іван, Котик Розалія, діти: Олена, Люба, Станіслава.
23. Совірко Катерина, Совірко Йосип, дочка Наталія.
24. Боднар Степан, Боднар Катерина, син Ярослав.
25. Боднар Остап, Боднар Розалія.
26. Совірко Володимир, Совірко Марія.
27. Гливяк Тереза, Гливяк Теодор, дочка Люба.
28. Футрик Антон, Футрик Тереза, діти: Станіслав, Ганна, Розалія.
29. Гербіш Павло, Гербіш Марта, діти: Йосип, Мирон, Остап, Марія.
30. Гербіш Федір, Гербіш Марія, діти: Григорій, Павло.
31. Казьо Іван, Казьо Ганна, діти: Катерина, Євгенія, Микола.
32. Магура Дмитро, Магура Анелія, син Володимир.
33. Миган Василь, Миган Катерина, діти: Євгенія, Дмитро і Ганна.

Світлин

Гочняк Люба та Іван

Миронець Юзефа, Деревецький Ярослав
Юрчак Марія

Деревецькі Ганна, Стефанія та Марія

Цар (Кіт) Ганна, брат Владислав
з дружиною Марією і родиною

Свята вечеря в родині переселенців

Костяцький Дмитро

Анатолій Павлович Малевич, відомий краєзнавець із Збаража ще у 1997 р. опублікував у районній газеті «Народне слово» статтю під назвою «День пам'яті та скорботи», у котрій ділиться спогадами жителя села Синява, з котрим довелося перебувати у лікарні, Дмитра Костяцького.

Дмитро Костяцький, уродженець села Пулави біля Сянока, Польща, був бійцем в сотні Хріна, курені Реня, яка брала участь в битві з генералом Свірчевським.

Короткі зимові дні, якимось швидко проходять, а в довгі вечори та ночі чого тільки не наслухаєшся – пише А. Малевич. Мій сусід (Д. Костяцький) з боєм в серці розповідав про рідне село Пулави на Лемківщині, тепер нема вже його – Операція «Вісла» знищила, про героїзм бійців УПА, які змушені були на два фронти боротись із армією Людового та з радянською.

Як склалася доля Дмитра Костяцького? Йому вдалось перейти польсько-радянський кордон. Тут його заарештували – допити, слідство, 10 років позбавлення волі в таборах Півночі.

Усе перетерпів. Хотів повернутися на Україну, але навічне поселення – далеко від України. Через деякий час двома машинами привезли таких самих репресованих дівчат, що відсиділи і засуджені на досмертне поселення на чужині. Тут їх вивантажили, запропонували женитися, закладати нові оселі. Він одружився з волинянкою з Костопільщини з Березовець. Заклали свою оселю, мали двох діточок – сина і дочку. Тільки вже за кращих часів після смерті Сталіна повернулися на Україну. Спочатку – на Волинь, а потім у Синяву, куди переселено батьків. У Синяві працював у колгоспі, побудував будинок. Дружина померла, син

одружився і виїхав у Росію на заробітки. А він жив з внуком і дочкою. Життя його пролетіло мов на крилах, тільки любов до рідного села Пулави біля Сянока, як і до всієї Лемківщини не погасла, вона бентежить і кличе до себе. Він двічі побував в рідних околицях. Немає українського села Пулави, є польське село з переселенцями – поляками з Судетів, але рідна Лемківщина заховала свої історичні обриси.

Духовні обереги переселенців

Церква св. Миколая у Бодруджалі 1658 року (Словаччина) – прототип храмів лемківського типу. Об'єкт Світової спадщини ЮНЕСКО з 2008 р.

Церква св. Параскеви у Квятоні (Польща) – об'єкт Світової спадщини ЮНЕСКО з 2013 р.

*Церква св.
Михайла
Архангела в
Мохначі*

*Церква св. Косьми і Даміана в
Сквіртному.*

*Церква Покрова
Пресвятої
Богородиці (Ждиня)*

Церква св. Покрова із села Канора, яка нагадує форми храму, вивезеного до Праги. Музей просто неба в Пирогові (Україна) Михайлівська церква (1777) із села Шелестове (Закарпатський музей народної архітектури та побуту).

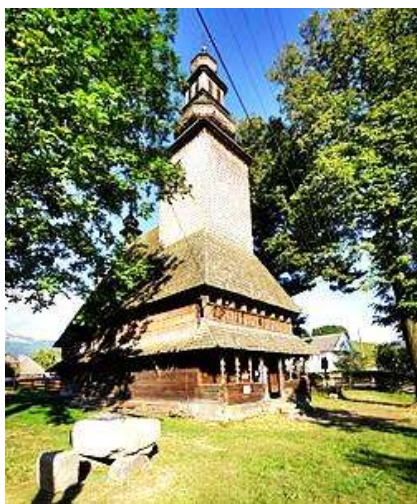

Церква св. Василя із села Лікіцари в Перечинському районі (межує з Ужгородським). збудована у XVII ст., сучасного вигляду набула під час перебудови 1748 року.

**Церква святого Михайла у селі Ужок, Великобере-
знянського району є
своєрідною візи-
тівкою Закарпаття. Це
одна з найцікавіших
споруд бойківського
стилю.**

**Церква Святого Духа
знаходиться у селі Гукливий,
Воловецького району. Гуклив-
ська церква — найдавніша
дерев'яна церква Воловецького
району, збудована у XVIII
столітті з ялиці на фундаменті з
річкового каміння, і належить
до верховинських шедеврів.**

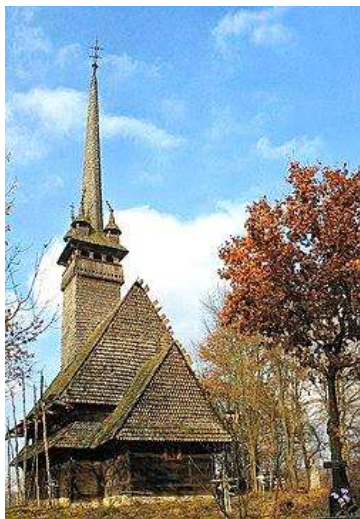
**Церква-музей Святого Духа у
селі Колочава, Межигірсь-
кого району, Закарпатської
області. Являє собою найкра-
щий зразок храму межигірської
групи Закарпаття.**

Струківська церква Вознесіння Господнього (1824 р.) в селищі Ясіня Рахівського району – одна із восьми дерев'яних церков в Україні, які внесені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Церква Св. Миколи Чудотворця у Колодному, що на Тячівщині - найдавніша дерев'яна церква на території України, зведена у 1470 році. Пам'ятка архітектури всеукраїнського значення.

Церква Святого Миколая в селі Данилово на Хустщині була заснована 14 травня 1779 року.

Церква Святого Миколая в селі Сокирниця. Це справжній шедевр дерев'яної сакральної архітектури, яку називають мармароською готикою, або дерев'яною готикою Потисся.

Церква Успіння Пресвятої Богородиці у селі Новоселиця на Виноградівщині унікальна тим, що вона є найменшою дерев'яною церквою готичного стилю на території Закарпаття. Її пропорції вважаються ідеальними.

Лемківське народне вбрання

Лемківська жіноча сорочка з пов. Ясло

Лемківська чоловіча гунька
с. Святкови Малої пов. Ясло. 1938

Лемківська жіноча кожушанка
з с. Свіржови Руської. пов. Ясло. 1935

Лемківський чоловічий лайбик
з пов. Ясло

Вишивки на хустині. Лемківщина

Рекомендована література та джерела посилання

Антонів, С. Осовиця. Лемківщина до і після етноциду та депортації українців у 1944-1947 рр. [Текст] / С. Антонів, В. Антонів. – Вінниця. – 2006. – 136 с.

Букавин, І. Історія Тернопілля [Текст]: наш край з найдавніших часів до наших днів / І. Букавин. – Тернопіль: Астон, 2004. – С. 80.

Історія України. Нове бачення [Текст]. – Київ: Україна, 1996. – Т. 2. – С. 342.

Кабачі, Р. Відірвані від України [Текст] / Р. Кабачі // Укр. тиждень. – 2010. – 23 верес.

Оленич, І. Доля Лемківщини [Текст] / І. Оленич. – Торонто. – 1993. – 158 с.

Субтельний, О. Україна [Текст]: історія / О. Субтельний. – Київ: Либідь, 1991. – 419 с.

Тарнович, Ю. Ілюстрована історія Лемківщини [Текст] / Ю. Тарнович. – Львів: На сторожі. – 1936. – 287 с.

Тарнович, Ю. Лемківщина. Матеріальна культура: [Текст] / Ю. Тарнович. – Краків: Укр. видавництво. – 1941. – 160 с.

Ця та інша література на лемківську тематику оцифрована на сайтах: <https://lemky.lviv.ua/?cat=1140>,
<http://lemko.org/books/>

* * *

Бабічук, М. Українці, вигнані до України [Текст] / М. Бабічук // Голос народу. – 2014. – 19 верес. – С. 5: фотогр.

Богданців, З. Вигнання за вказівкою Москви: 70 років депортації українців з Польщі [Текст] / З. Богданців // Гомін волі. – 12 верес. – С. 5.

Боднар, С. «Болить душа за рідним краєм» [Текст]: іст. пам'ять / С. Бондар // Народне слово. – 2014. – 5 верес. – С. 1, 2.

Данилевич, А. Словник лемківських говірок – унікальний внесок у скарбницю рідної мови [Текст]: книжкові новинки / А. Данилевич // Народне слово. – 2013. – 5 лип. – С. 5: фотогр.

Кифор, Є. Жахливий спогад, море сліз... [Текст] / Є. Кифор // Вісті Подністров'я. – 2014. – 19 верес. С. [1]: фотогр. – (70-річчя виселення українців з Польщі).

Конет, Д. Стогнала Ліцава, як з людьми прощалась... [Текст] : спогади / Д. Конет // Вільне життя плюс. – 2014. – 19 верес. – С. 5: фотогр. – (До 70-річчя початку депортації українців з Польщі).

Кузьмиха, О. На рідних теренах Надсяння побували в день Незалежності України збаражани, вихідці з Ярославщини [Текст] / О. Кузьмиха // Народне слово. – 2002. – 27 верес.

Левенець, Л. Депортація. Як це було [Текст] / Л. Левенець // Вільне життя плюс. – 2014. – 5 верес. – С. 3. – (Трагічні сторінки історії).

Малевич, А. День пам'яті та скорботи [Текст] / А. Малевич // Народне слово. – 1997. – 11 квіт.

Марцинишин, В. «Цне мі ся за тобом, мій лемківський краю» [Текст] / В. Марцинишин, Н. Марцинишин // Народне слово. – 2007. – 10 серп.

Пенгрин, М. Трагічна дорога лемків [Текст] / М. Пенгрин // Селянська доля. – 1991. – 8 лют.; 15 лют.; 28 лют.

Сиско, І. Відбувся IV з'їзд лемків України [Текст] / І. Сиско // Народне слово. – 2005. – 7 жовт.

Сиско, І. Відбувся ювілейний фестиваль Лемківської культури «Дзвони Лемківщини» [Текст] / І. Сиско // Народне слово. – 2013. – 9 серп.

Сиско, І. Досить туги! [Текст]: [на Водохреща лемки із шести обл. Укр. з'їхались до Тернополя на йорданську забаву] / І. Сиско // Народне слово. – 2002. – 25 січ.

Сиско, І. Збаражани взяли активну участь у фестивалі «Дзвони Лемківщини» [Текст]: до 70-річчя депортації українців / І. Сиско // Народне слово. – 2015. – 7 серп. – С. 1, 5: фотогр.

Сиско, І. Зберегти Україну просили лемки у Богородиці [Текст]: [річниця виселення] / І. Сиско // Народне слово. – 2008. – 6 черв.

«Ватра» передала естафету «Лемківським дзвонам» [Текст]: [місцеві лемки побували на щорічному міжнародному фестивалі лемківської культури «Ватра» у польській Ждинні] // Народне слово. – 2007. – 3 серп.

Сиско, І. Кличе краса Лемківщини [Текст] / І. Сиско // Народне слово. – 2005. – 19 серп.

Сиско, І. Лемківська доля деси ся згубива [Текст]: [10-11 листоп. у Львівськ. консерват. відбув. III Всеукр. з'їзд лемків. Врж. діляться М. І. Маценко і С. І. Біскуп] / І. Сиско // Народне слово. – 2001. – 23 листоп.

Сиско, І. Не дійти до межі зникнення [Текст]: нац. відродж. / І. Сиско // Народне слово. – 2002. – 15 берез.

Сиско, І. Серце й душу звеселяли, по-лемківському гадали [Текст]: відродж. субетносу / І. Сиско // Народне слово. – 2003. – 17 січ.

Сиско, І. У Збаражі відбулись заходи з нагоди 70-річчя депортації українців [Текст] / І. Сиско // Народне слово. – 2014. – 19 верес. – С. [1], 4: фотогр.

* * *

Воскресни, пам'яте: спогади переселенців [Текст] / Збараз. центр. б-ка; метод.-бібліогр. від.; упоряд. Т. Кульпа. - Збараж [б. в.]. – 2014. – 95 с. – (Духовні острови мого народу).

Дуда, І. Депортація українців 1944-1946 – примусове виселення українського населення Закерзоння (Лемківщини, Надсяння, Підляшшя та Холмщини) зі своїх етнічних земель на територію УРСР [Текст] / І. Дуда // Тернопільський енциклопедичний словник. – Тернопіль, 2004. – Т. 1: А-Й. – С. 478.

Операція «Вісла» [Електронний ресурс] / Вікіпедія: вільна енциклопедія. – Електрон. текст. та граф. дані. - [Україна], 2018. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Операція_«Вісла», вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено: 07. 07. 2019.

Нові джерела щодо примусового переселення українців у 1944-1946 роках (за матеріалами Державного архіву Львівської області) [Електронний ресурс] / Державний архів Львівської області. – Електрон. текст. та граф. дані. - [Україна], 2009. – Режим доступу: <http://www.archive.lviv.ua/materials/publications/articles/novi-dzherela-pro-pereselennya/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено: 18. 06. 2019.

Операція «Вісла» 1947 року: остаточне вирішення українського питання в Польщі [Електронний ресурс] / Територія терору: мемор. музей тоталіт. режимів . – Електрон. текст. та граф. дані. - [Україна], [?]. – Режим доступу: <http://territoryterror.org.ua/uk/publications/details/?newsid=680>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено: 18. 06. 2019.

ЗМІСТ

Від упорядника.....4

Спогади переселенців:

Хомик Марія Степанівна6

Припасняк (Хомик)

Стефанія Антонівна29

Бартошинська (Лях)

Стефанія Антонівна37

Казьо Катерина Павлівна44

Костяцький Дмитро50

Духовні обереги переселенців.....51

Лемківське народне вбрання.....57

Рекомендована література

та джерела посилання59